

Helsetilsynet
postmottak@helsetilsynet.no

Oslo 31.03.2023

Angående innmeldt sak mot Dagbladet fra NEM i forbindelse med artikkelserie

Vi viser til Dagbladets artikkelserie “En syk skinasjon” som er meldt inn til Helsetilsynet av Den nasjonale forskningsetiske komite for medisin og helse (NEM). NEM mener Dagbladets journalistikk er forskning og dermed skulle ha vært forhåndsgodkjent av REK.

Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening mener Helsetilsynet må avvise saken, fordi den utgjør et ulovlig inngrep i presse- og ytringsfriheten.

Vi viser til følgende:

Krav om forhåndsgodkjenning er i strid med prinsippet om redaksjonell uavhengighet.

Mediene utgjør en sentral del av infrastrukturen for ytringsfriheten i Norge. Mediene skal både vise frem det som skjer i samfunnet, og være en «public watchdog», som skal kontrollere myndighets- og maktutøvelse i samfunnet. En av mediens kjerneoppgaver er å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.

En forutsetning for at mediene kan ivareta sitt samfunnsansvar, er at de er frie og uavhengige. Det er redaktøren alene som skal lede den redaksjonelle virksomheten og ta avgjørelser i redaksjonelle spørsmål. Dette er fastslått i medieansvarsloven § 7, i pressens egne etiske retningslinjer, Vær Varsom-plakaten punkt 2.1 og i Redaktørplakaten. Dersom staten skulle gripe inn i journalistisk virksomhet slik som NEM legger opp til her, vil det være direkte i strid med prinsippet om redaksjonell uavhengighet.

Mediene er underlagt selvdømmeordningen.

Redaktørstyrte medier er forpliktet etter Vær Varsom-plakaten, som er et sett med regler som er utarbeidet nettopp for å beskytte enkeltpersoner og samfunnet mot etiske overtramp fra mediene. Vær Varsom-plakaten gjelder for hele den journalistiske prosessen, fra innsamling til presentasjon av det journalistiske materialet. Gjennom Vær Varsom-plakaten og selvdømmeordningen Pressens Faglige Utvalg (PFU) tilrettelegges det for en ansvarlig og fri journalistikk, uten innblanding fra statlige myndigheter. Presseetikken er anerkjent av EMD og Høyesterett som et relevant moment i en avveining mellom ytringsfrihet og andre hensyn, når journalister innhenter eller videreformidler informasjon.¹

Journalistisk virksomhet er beskyttet av ytringsfriheten og har et særlig sterkt rettslig vern mot inngrep.

Journalistisk virksomhet, fra innhenting til publisering, er beskyttet av ytringsfriheten. Å behandle journalistikk etter helseforskningsloven og de forpliktelser som følger av denne, er dermed et inngrep i presse- og ytringsfriheten. Det mangler hjemmel i lov og er ikke «nødvendig i et demokratisk samfunn», jf. EMK artikkel 10 (2)).

Medienes viktige rolle i samfunnet gjør at deres tilgang på informasjon har et særlig vern etter EMK artikkel 10. Dette følger av sikker rettspraksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD). Et utslag av dette er kildevernets sterke beskyttelse, som er stadfestet gjennom rettspraksis fra EMD og Høyesterett og som følger av straffeprosessloven §125. Et annet utslag er at behandling av personopplysninger til journalistiske formål er unntatt fra de fleste bestemmelsene i personvernloven og personvernforordningen, jf. personopplysningsloven § 3 og GDPR 85. Journalister kan altså innhente, lagre og systematisere informasjon om enkeltpersoner uten at kravene som følger av personopplysningsloven og personvernforordningen gjelder.

Å bruke metoder i journalistikken som likner forskning, gjør ikke at journalistikken blir forskning.

Det skjer ofte at journalistikken tar i bruk metoder fra andre fagområder. For eksempel driver mange redaksjoner arbeid som ligner på politiets etterforskningsarbeid. Dette gjør ikke at de blir underlagt politiloven eller straffeprosessloven. Journalister kan også benytte metoder i journalistikken som politiet ikke kan på samme måte, som f.eks. provokasjon og lagring av personopplysninger, samt skjult kamera eller falsk identitet.

Det vil imidlertid aldri være aktuelt for mediene å be om offentlig myndigheters eller domstolens tillatelse hvis de vurderer å ta i bruk denne type inngripende metoder. Det må vurderes av redaksjonen selv opp mot presseetikken og de rammer som følger av norsk lov. Presseetikken stiller strenge krav til varsomhet i behandlingen og publisering av opplysninger som berører enkeltpersoners integritet og privatliv. I likhet med loven bygger flere av punktene i Vær Varsom-plakaten på en avveining mellom samfunnets behov og offentlige interesse, opp mot enkeltpersoners privatliv og integritet, se f.eks. Vær Varsom-plakatens punkt 3.10 om skjulte metoder og punkt 4.3 om beskyttelse av privatliv og integritet. Uenighet om journalistikken og publiseringer kan forfølges gjennom pressens egne etiske selvdømmeordning, Pressens Faglige Utvalg (PFU) eller gjennom domstolen opp mot norsk lov.

Staten skal aktivt beskytte mediernes frihet

Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening er alvorlig bekymret for denne sakens utvikling og håndtering fra NEM. For mediernes rolle i samfunnet er det sentralt at vi har en infrastruktur som sikrer uavhengighet og pressefrihet. Hvis Helsetilsynet støtter premisset fra NEM - at en statlig etat som REK skal forhåndsgodkjenne journalistiske prosjekter – vil svært mange store og grundige journalistiske prosjekter ikke lenger kunne gjennomføres innenfor rammene for en fri og uavhengig presse.

Ytringsfrihetskommisjonen, som leverte sin rapport i 2022, fremhevet statens ansvar for å la være å gripe inn og beskytte mediernes frihet, i punkt 12.3.1:

Myndigheten har plikt til å tilrettelegge for velfungerende medier. Det følger av Grunnloven § 100 (6) og det er eksplisitt angitt i medieansvarslovens formålsparagraf, der det heter at:

“Loven skal legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale gjennom å sikre redaksjonell uavhengighet og etablere klare ansvarsforhold for innhold som blir publisert i redaktørstyrte journalistiske medier.”

Staten har et særlig ansvar for å skape slike nødvendige rammevilkår, blant annet gjennom infrastrukturkravet i Grunnloven § 100. I dette ligger en forpliktelse til å ikke bare la være å gripe inn i mediernes frihet, men også aktivt iverksette tiltak som beskytter den

På denne bakgrunn mener vi Helsetilsynet ikke kan behandle saken mot Dagbladet. Vi mener også Helsetilsynet må sikre at tilsvarende ikke skjer i fremtiden og tydeliggjøre overfor NEM at det går et tydelig skille mellom forskning og journalistikk, og at komiteen ikke skal vurdere klager mot journalistiske prosjekter.

Med vennlig hilsen

Norsk Presseforbund

Elin Floberghagen
generalsekretær

Norsk Redaktørforening

Reidun Kjelling Nybø
generalsekretær

Kopi:
Dagbladet
NEM